

УДК 351.72:347.73(477)

Бригінець О. О.

*к.ю.н., доцент кафедри фінансового права
Національного університету ДПС України
м. Ірпінь, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті розглянуто актуальні питання фінансової безпеки підприємств. Визначено фактори впливу на фінансову безпеку суб'єктів господарювання.

Ключові слова: *фінансова безпека підприємства; загроза фінансовій безпеці.*

В статье рассмотрены актуальные вопросы финансовой безопасности предприятий. Определены факторы влияния на финансовую безопасность субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: *финансовая безопасность предприятия; угроза финансовой безопасности.*

This article researches into the problem of financial safety of enterprise. The factors of influence on financial safety of the company are certain.

Key words: *financial security of the company; the threat of financial security.*

Постановка проблеми. Формування комплексного підходу до вивчення питання забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання у вітчизняній науці розпочалося відносно недавно. Більшість вчених, досліджуючи діяльність підприємств обмежувалась аналізом їх економічної безпеки. Фінансова безпека суб'єктів господарювання лише виділялася як частина економічної безпеки. В той же час, фінансова безпека підприємства є провідним елементом його економічної безпеки.

Стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від фінансової безпеки держави. В даний час, коли Україна готується

до підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, окремі складові фінансової безпеки нашої держави перебувають під загрозою. А неналежне забезпечення стану фінансової безпеки держави створює реальні передумови для погіршення стану фінансової безпеки частини вітчизняних суб'єктів господарювання

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми впливу на фінансову безпеку вітчизняних суб'єктів господарювання в останні роки стали предметом дослідження багатьох талановитих учених : М.Д. Білик, О.Б. Жихор, А.О. Єпіфанов, І.І. Біломісна. Але вищезгадані видатні діячі в основному досліджували економічну складову фінансової безпеки суб'єктів господарювання, приділяючи лише опосередковану увагу правовим питанням регулювання забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Мета статті полягає у визначенні основних зовнішніх і внутрішніх загроз фінансової безпеки підприємства та аналізі правових питань забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови розвитку економіки країни в цілому та конкретно суб'єктів господарювання ґрунтуються на чисельних організаційно-правових формах власності, пануванні конкуренції, свободі прийняття рішень підприємствами та самостійній відповідальності ними за поточними показниками та отриманий фінансовий результат. В такій ситуації, керівництву підприємства не тільки потрібно знати мету виробничо-господарської діяльності та основні конкурентні переваги та недоліки суб'єкта господарювання. На перший план виходить забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання, в результаті чого стає можливим його ефективне функціонування. Кожне рішення, що спрямоване на подолання можливої загрози підприємства чи реалізації додаткової вигоди, несе багатоваріантні наслідки, що потребують досконалого вивчення та прогнозування.

На наш погляд, фінансову безпеку суб'єктів господарювання можна визначити як певний стан захищеності, за якого підприємство може ефективно

функціонувати, поступово розширюючи власну діяльність. Спочатку потрібно визначити умови, які є ключовими для належного забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У даному аспекті заслуговує на увагу позиція К.Горячевої [1], що умовами для забезпечення фінансової безпеки підприємства мають виступати 4 ключові фактори, а саме:

- високий рівень гармонізації, узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища;
- наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії та завдань;
- збалансованість і комплексність фінансових інструментів, що використовуються на підприємстві;
- постійний розвиток фінансової системи суб'єкта господарювання.

Вищезгадані фактори можна поділити на зовнішні та внутрішні. Адже і поняття „стану захищеності” можна трактувати як відсутність зовнішніх та внутрішніх загроз діяльності або можливість ефективно протистояти їм. Наприклад, Концепцією економічної безпеки споживчої кооперації України [2] „стан захищеності” визначено як це здатність суб'єктів господарювання надійно протистояти будь-яким зовнішнім або внутрішнім загрозам, спробам з боку юридичних чи фізичних осіб завдати шкоди їх законним інтересам.

Потрібно відзначити, що за капіталістичної моделі господарювання практично будь-якому суб'єкту господарювання досить часто будуть протистояти різного роду зовнішні та внутрішні загрози. Підтвердженням цього є положення ст. 1 ЗУ „Про підприємництво” [3], якою підприємництво визначається як діяльність на власний ризик по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку.

Спричиняти негативний вплив на фінансову безпеку підприємства можуть органи державної влади, контрагенти або конкуренти. Також спричиняти негативний вплив на фінансову безпеку підприємства може і збіг об'єктивних обставин. Прикладом таких загроз можуть виступати певні

інновації, наукові відкриття, технологічні розробки, стан кон'юнктури ринку або форс-мажорні обставини. І рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання безпосередньо залежить від спроможності керівництва уникати можливих загроз та швидко ліквідувати наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Фінансова безпека підприємства залежить від ефективності використання капіталу, якості корпоративного управління і фінансового менеджменту, оновлення технологій та інформаційної бази. Важливими умовами і елементами у забезпеченні нормального функціонування підприємства є оцінка і управління економічними ризиками та адаптація до змін ситуації на ринку.

Визначення факторів впливу дає змогу суб'єктам господарювання адаптуватись до постійної зміни середовища та успішно виживати в умовах конкуренції. Адаптація потребує здатності до розвитку, трансформації елементів господарської діяльності та системи управління в такому напрямку, який забезпечує фінансову безпеку.

Перейдемо безпосередньо до аналізу завдань фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Заслуговує на увагу позиція М.І. Зубка [4], який пропонує ними визначити:

1. Моніторинг і прогнозування факторів, що визначають загрози фінансовій безпеці підприємства. Даний фактор виступає ключовим, бо лише за належної підготовки до загрози підприємство може ефективно та найкоротші строки мінімізувати або, навіть, виключити, негативні наслідки впливу на фінансову безпеку.

2. Формування оптимальної структури боргових зобов'язань підприємства. Економічне становище нашої держави у цілому, так і економічне становище суб'єктів господарювання поступово покращується, але ще є досить відчутними наслідки світової економічної кризи, яка була нещодавно.

3. Протидія злочинним посяганням на фінансові ресурси підприємства та уражаючим факторам надзвичайних ситуацій. Законодавство України, яким керуються у своїй діяльності суб'єкти господарювання не є досконалим. Деякі його положення змінюються досить часто. Яскравим прикладом цього є окремі норми Податкового кодексу України. Прогалини в ньому можуть використовувати злочинці для власного збагачення та/або погіршення фінансового стану підприємства. Враховуючи даний фактор досить корисним особливо для малого підприємництва є регулярне користування висококваліфікованою допомогою консультантів з економіко-правових питань. В той же час суб'єкти господарювання середнього та великого масштабу мають в своєму штаті працюючих на постійній основі кваліфікованих спеціалістів з економіко-правових питань.

4. Визначення повноважень і функцій посадових осіб підприємства у його фінансово-господарській та комерційній діяльності. Чітке визначення повноважень та способів взаємодії між ключовими ланками менеджменту підприємства є необхідною умовою для своєчасного і ефективного реагування на несприятливі чинники.

5. Моніторинг індикаторів фінансової безпеки підприємства. Для здійснення довготривалої економічної діяльності досить важливим є вироблення та запровадження певних критеріїв та індикаторів, які надають змогу більш якісно та повно оцінити діяльність суб'єкта господарювання.

6. Визначення пріоритетів і оптимізація використання фінансових ресурсів. Досягнення цілей діяльності та термінів їх реалізації повинно бути належним чином фінансово забезпечене практично за будь-яких обставин. У випадку розпорошення фінансових ресурсів для реалізації різнопланових неключових завдань виникає ситуація можливого недофінансування ключових напрямків діяльності. Беручи до уваги, що практично будь-який суб'єкт підприємництва здійснює власну діяльність у певному конкурентному

середовищі, то вищезгадана ситуація здатна поставити під сумнів можливість подальшого самостійного існування даного підприємства.

7. Збереження і нарощування фінансових ресурсів підприємства. Підприємство використовує різні джерела формування фінансових ресурсів. Фінансові ресурси підприємства формуються: під час його заснування (внески засновників у статутний фонд); у наслідок фінансово-господарської діяльності (нерозподілений прибуток, амортизаційний фонд, резервний фонд); у результаті операцій на фінансовому ринку; у порядку перерозподілу грошових коштів (бюджетні субсидії, страхові відшкодування, інші види ресурсів). Перехід на ринкові умови господарювання потребує нових підходів до формування фінансових ресурсів підприємств. Наприклад, нині важливе місце в джерелах фінансових ресурсів посідають внески фізичних і юридичних осіб. Водночас зменшуються обсяги бюджетних і відомчих субсидій, збільшується значення прибутку, амортизаційних відрахувань і позикових коштів. Від розміру власних фінансових ресурсів суб'єкту господарювання залежить можливість їх використання у кризових ситуаціях.

8. Забезпечення балансу доходів і витрат у діяльності підприємства. Значення бюджету доходів і витрат для керівництва підприємства полягає також у тім, що він дозволяє вибрати найкращий варіант розрахунку прибутку.

9. Забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства. Суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність у ринковому середовищі і їхні дії повинні бути фінансовообґрунтованими.

10. Формування адекватних обставинці умов для швидкого відновлення платоспроможності та ліквідності підприємства, його фінансового стану у випадках негативного впливу на них екстремальних ситуацій. Здійснення підприємницької діяльності у будь-якій державі є досить складною діяльністю. І результати діяльності будь-якого підприємства мають суттєві коливання під впливом численних факторів. Тому серед критеріїв успішного ведення фінансово-господарської діяльності пріоритет набуває система раннього

виявлення та подолання кризових ситуацій. Щоб забезпечити нормальне функціонування відтворювального циклу підприємства, необхідно здійснювати комплексний вплив на причини, які викликали небажані деформації. В даному випадку потрібно зосереджувати увагу не лише на ліквідації наслідків кризових явищ, а, в першу чергу, на виявленні і недопущенні у майбутньому такого роду екстремальних ситуацій.

Також значну роль на функціонування будь-якого суб'єкту господарювання відіграє розмір податкове навантаження. За допомогою ефективного диференційованого підходу у сфері запровадження та адміністрування податків держава може успішно розвивати або позбавляти можливості зростати (або функціонувати) певні підприємства. Досить багато вчених відзначають, що рівень вітчизняного податкового навантаження досить високий. Потрібно відзначити, що нещодавно в Україні відбулось спрощення податкової системи внаслідок зменшення кількості обов'язкових платежів об'єднання кількох податків чи їх відміни. Зменшення ставок податків, зокрема зменшення ставки податку на прибуток підприємств. Основні досягнення в даній сфері були законодавчо закріплені у Податковому кодексі України [5]. Звичайно цей нормативно-правовий акт є досить ґрунтовним кроком вперед вітчизняної фіскальної системи, але і він досить далекий від досконалості. І свідченням даного твердження є велика кількість поправок, які прийняті до нього.

Пріоритетним завданням податкових реформ має стати перехід від переважно фіскального спрямування податкової політики, як інструменту мобілізації доходів до бюджету, до активації регулятивного потенціалу в напрямі стимулювання економічного розвитку, а запорукою ефективно діючої податкової системи та необхідною умовою підтримки програм розвитку та заходів щодо покращення рівня життя має стати врегульоване податкове законодавство.

Нині існує лише один шлях створення дієвого законодавства – забезпечення якомога стабільних, прозорих та зрозумілих правил оподаткування. Надмірно ускладнені податкові системи є причиною високого рівня ухилення від сплати податків, а значні витрати на адміністрування призводять до появи неформальних секторів, збільшення корупції та зменшення припливу інвестицій в країну.

За інформацією Світового Банку показником, що впливає на рейтинг податкової системи є кількість часу, що настається на сплату податків та зборів. І знову ж таки Україна займає чи не останні позиції – за підрахунками середньому в нашій країні на адміністрування витрачається 657 годин протягом року. Однією з основних проблем української податкової системи з часу її становлення є високе податкове навантаження на прибуток і оплату праці. Щодо загального показника податкового навантаження, для України він становить 57,1%. [6]

У даній ситуації частина підприємств вимушено переходить частково або повністю у тіньовий сектор розвитку економіки, що досить актуально для сучасного посткризового стану розвитку економіки нашої держави. У більшості розвинених держав світу розмір тіньового сектору економіки складає до 10 % від валового внутрішнього продукту держави. У нашій державі цей показник є значно вищим. Тіньовий сектор економіки держави можна визначити як неконтрольовану державою сферу протиправної фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Найчастіше підприємства використовують бартерні взаєморозрахунки замість готової продукції, зменшуючи обсяг сплати податків і утворюючи готівкові фонди коштів. Крім того, благодатним ґрунтом для зростання згаданого сектора є постійні зміни у законодавстві, як правило, у бік зростання податкового навантаження. При цьому, до тінізації тяжіє середній і малий бізнес, тобто основа формування стабільної і розвинутої економіки держави, що призводить до зменшення фінансових ресурсів підприємництва, а як наслідок — фінансових ресурсів

держави, що спричиняє неможливість виконання останньою функцій із соціального захисту населення. Водночас тіньова економіка, де зосереджено певну частку реального виробництва товарів і послуг, певною мірою стимулює розвиток процесів початкового нагромадження капіталу і є іноді єдиним джерелом доходів для населення, зайнятого в ній. Тож функціонування тіньового сектора економіки, з одного боку, знімає ряд соціальних проблем, з іншого — сприяє подальшій диференціації суспільства, будучи загрозою не тільки фінансовій, а й економічній безпеці країни.

Висновки. Таким чином, фінансова безпека суб'єктів господарювання може бути визначена як комплексна категорія, вплив на яку систематично здійснюється з боку різнобічних зовнішніх та внутрішніх факторів. Більшість підприємств у нашій державі функціонують в умовах досить жорсткої конкурентної боротьби. Також фінансова безпека вітчизняних суб'єктів господарювання значно ослаблена податковою політикою держави.

Як підсумок, потрібно відзначити, що належний рівень забезпечення фінансової безпеки кожного конкретного суб'єкта господарювання формує відповідний високий рівень функціонування галузі економіки держави, що, в свою чергу закладає підвалини для економічного розвитку держави та бюджетні кошти для проведення ряду позитивних перетворень в житті громадян, що в даний час відбуваються під керівництвом Президента України В.Ф. Януковича [7].

Список використаних джерел

1. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність і місце в системі економічної безпеки / Кіра Горячева // Економіст. — 2003. — №8. — С. 65-67.

2. Концепція економічної безпеки споживчої кооперації України : Постанова зборів Укоопспілки від 12.11.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=n0007626-08>.
3. Про підприємництво : Закон України від 07.02.1991 № 698-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1991. - № 14. стаття 168.
4. Економічна безпека суб'єктів підприємництва / [Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М., Гусаров В.Г.]. – К., 2012. – 226 с.
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
6. Paying Taxes 2012 The global picture. – World Bank Group and PricewaterhouseCoopers: 2011. – November 10. – 128 p.
7. Янукович закріпив за кождим міністром по реформе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lb.ua/news/2013/01/17/185971_yanukovich_zakrepil_kazhdim.html.